

'DNA-analyse blijft gevoelig in Duitsland'

Achtergrond - 17 september 2019 - Auteur: Lynn Stroo

Een druppel bloed, een haar of sperma op een plaats delict: het zijn sporen die cruciale informatie kunnen geven over een onbekende dader. Maar in Duitsland mag de politie die DNA-sporen slechts beperkt analyseren. Daarmee loopt het land jaren achter op Nederland, zegt de Duitse professor Manfred Kayser, een vooraanstaand DNA-onderzoeker aan het Erasmus MC in Rotterdam. Een nieuwe wet moet uitgebreider DNA-onderzoek in Duitsland mogelijk maken.

Een moordzaak in Freiburg veroorzaakte in de herfst van 2016 grote opschudding in Duitsland. De 19-jarige studente Maria werd verkracht, vermoord en gedumpt in een rivier. Het duurde weken voor de dader werd opgepakt. De moordzaak wakkerde de discussie over DNA-onderzoek in forensische opsporing in Duitsland aan. Het had veel uitgemaakt als de politie meer informatie uit de DNA-sporen van de dader had mogen halen, [zei de Freiburgse politiechef destijds](#). De regering van Baden-Württemberg drong bij de nationale overheid aan op een wetswijziging om DNA-analyse uit te breiden.

De politie in Duitsland mag nu nog slechts beperkt onderzoek doen naar celmateriaal van daders. Agenten mogen uit een DNA-spoor van een onbekende dader het geslacht bepalen. Ook mogen ze een DNA-profiel vergelijken met andere DNA-profielen in de forensische DNA-databank van het Bundeskriminalamt (BKA), de Duitse federale recherche. Als een dader eerder in de fout is gegaan, kan er een treffer zijn. Maar als bij het eerdere vergrijp de identiteit van de dader niet is vastgesteld, weet de politie nog niet om wie het gaat.

Met de nieuwe wet, die de Duitse minister van Justitie Christine Lambrecht (SPD) begin augustus heeft voorgesteld, mag de politie binnenkort, naast het geslacht, ook de kleur van de huid, ogen, haren en de leeftijd van een onbekende dader bepalen uit DNA van celmateriaal. Zo krijgt de politie een beeld van een dader die nog niet in de databanken staat.

Marianne Vaatstra

Dat is goed nieuws, zegt Manfred Kayser in een telefoongesprek met Duitslandweb. De Duitse professor voor Forensische Moleculaire Biologie is hoofd van de internationaal gerenommeerde afdeling Genetische Identificatie van het Erasmus MC in Rotterdam. “Er is wetenschappelijk en technisch veel meer mogelijk met DNA-materiaal dan de Duitse wet nu toestaat. Duitsland bevindt zich op dit gebied juridisch nog in de omstandigheden waarin Nederland zestien jaar geleden zat.”

'Er is wetenschappelijk en technisch veel meer mogelijk met DNA-materiaal dan de Duitse wet nu toestaat'

Dat Duitsland zo achterloopt, komt vooral doordat DNA-onderzoek daar extra gevoelig ligt, mede door de ervaringen van de Tweede Wereldoorlog. Het kan volgens critici de privacy van verdachten aantasten en bepaalde groepen verdacht maken. Maar volgens Kayser zijn uiterlijke kenmerken niet privé, iedereen kan die zien. “Bovendien wordt in de discussie vaak vergeten dat het erom gaat een onbekende dader op te sporen, niet om te identificeren. Met DNA-onderzoek kunnen we een nauwkeurig daderprofiel van uiterlijke kenmerken maken, zodat de politie gericht kan zoeken.”

Dat in Nederland bij strafzaken veel eerder uitgebreid DNA-onderzoek werd toegestaan, trok Kayser naar Rotterdam. “In Nederland heeft de praktijk de wetgeving een zetje gegeven.” Hij doelt op de zaak Marianne Vaatstra. In 1999 werd het 16-jarige meisje in Friesland verkracht en vermoord. De verdenking ging al snel uit naar iemand uit het nabijgelegen asielzoekerscentrum, maar DNA-onderzoek wees uit dat de dader van vaderskant West-Europese voorouders had. Met die conclusie werd de zaak destijds niet opgelost, maar het leidde wel tot een wetswijziging in 2003. Sindsdien mogen uiterlijke kenmerken en de geografische afkomst van een dader uit DNA worden vastgesteld.

Grootschalig verwantschapsonderzoek

Kort daarna, in 2004, werd in samenwerking met het Erasmus MC in Rotterdam en het Nederlands Forensisch Instituut (NFI) de afdeling Genetische Identificatie (toen nog afdeling Forensische Moleculaire Biologie) opgericht, waar fundamenteel menselijk genetisch onderzoek wordt gecombineerd met toegepast forensisch genetisch onderzoek. Kayser: “Gek genoeg hadden ze destijds niemand gevonden die de afdeling kon leiden. Ik werkte bij het Max Planck Institut for Evolutionary Anthropology in Leipzig, maar promoveerde op forensische genetica. Ik zag de vacature in wetenschappelijk tijdschrift 'Nature'. Het sprak me aan dat Nederland op DNA-gebied vooruitstrevend was, en natuurlijk dat er geld en aandacht was voor dit soort onderzoek.” Voor de nieuwe afdeling was Kaysers

gecombineerde onderzoekservaring op het gebied van forensische en menselijke genetica van belang.

'Ook in Nederland duurt wetgeving soms frustrerend lang'

Kaysers afdeling boekte in korte tijd veel resultaat, mede op het gebied van genetica van uiterlijke kenmerken en forensische toepassing. “We kwamen erachter dat je uit celmateriaal de kleur van iemands ogen, huid en haar kunt vaststellen. De resultaten van onze onderzoeken werden zo nauwkeurig, dat het apart in wetgeving kon worden opgenomen. Sinds 2012 mag de oogkleur worden bepaald, sinds 2017 haarkleur.” Minister van Justitie Grapperhaus wil ook huidskleur aan dat rijtje toevoegen. Het voorstel ligt momenteel bij de Tweede Kamer. Kayser: “Ook in Nederland duurt wetgeving soms frustrerend lang. Hopelijk komt het er dit jaar nog doorheen. Hoe meer informatie je uit het DNA kunt halen, des te beter je een dader in beeld kunt brengen.”

De zaak-Vaatstra werd in 2012 na 13 jaar opgelost. De dader werd gevonden door middel van y-chromosomaal grootschalig verwantschapsonderzoek, waarvoor bijna 8000 mannen vrijwillig DNA afstonden. Het onderzoek was datzelfde jaar per wet in Nederland toegestaan. Kayser zegt de wetenschappelijke basis daarvoor te hebben ontwikkeld. Ook de zaak van de in 1992 verkrachte en vermoorde Milica van Doorn werd door een combinatie van DNA-onderzoek op geografische afkomst en y-chromosomaal verwantschapsonderzoek opgelost, in 2017.

Geografische afkomst

In Duitsland zal, ook na uitbreiding van de wet, zoiets vergelijkbaars niet snel gebeuren, zegt Kayser. Het bepalen van iemands geografische afkomst uit DNA blijft ook met het nieuwe wetsvoorstel verboden. “Geografische afkomst is een groot discussiepunt in Duitsland. Het ligt door de Tweede Wereldoorlog en de Jodenvervolging door de nazi's erg gevoelig. Het argument van tegenstanders is dat het groepen verdacht kan maken en tot discriminatie kan leiden. Dat wil Duitsland vermijden.”

Het bepalen van iemands geografische afkomst uit DNA blijft ook met het nieuwe wetsvoorstel verboden

Een overtuigend argument vindt Kayser dat niet. “Iemands huidskleur vaststellen uit DNA mag straks wel, maar geografische afkomst niet. In de praktijk worden mensen vaker op hun huidskleur gediscrimineerd dan op hun geografische afkomst. Bovendien kunnen we met DNA-analyse de grote lijnen bepalen, bijvoorbeeld van welk continent iemand komt.”

Grootschalig verwantschapsonderzoek, zoals in de zaak-Vaatstra, is in Duitsland sinds kort ook toegestaan, maar alleen om naaste familieleden te vinden, tot en met drie generaties. Kayser: “Dus in Duitsland mag je geen y-chromosomaal verwantschapsonderzoek doen. Je mag andere chromosomen onderzoeken, waarmee je alleen tweede- of derdegraads familieleden kan vinden. Maar juist met dat y-chromosomale DNA kun je zowel nabije als verre verwanten vinden. Dat verhoogt natuurlijk het succes van grootschalig verwantschapsonderzoek, zoals bleek in de zaken Vaatstra en Van Doorn.”

Europese samenwerking

Kan Duitsland op DNA-gebied van Nederland leren? Kayser: “Samenwerken kunnen we zeker, dat doen we ook al sinds 2017 in een grootschalig Europees onderzoeksproject [VISAGE](#) - gefinancierd door het EU-programma Horizon 2020. Daar is ook het NFI bij betrokken. Doel is om gezamenlijk DNA-tests te ontwikkelen die nog sneller en beter een beeld kunnen geven van een onbekend persoon. Door de huidige technieken worden in Nederland nu veel *coldcase*zaken weer onderzocht door het NFI. De zaken Vaatstra en Van Doorn laten zien dat dat de moeite waard is. Met de verbeterde technologieën die we nu in VISAGE ontwikkelen, wordt dat binnenkort nog beter.”

Of uitbreiding van forensisch DNA-onderzoek er doorheen komt in Duitsland, is afwachten. Het wetsvoorstel moet nog door de Bondsdag worden goedgekeurd.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/33372/dna-analyse-blijft-gevoelig-in-duitsland>